θεμελιώδεις πνευματικές ἀρχές καί ἀξίες, οἱ ὁποῖες ρυθμίζουν τήν ζωή του καί τίς σχέσεις του μέ τήν κοινωνία.

Τά γνωρίσματα τοῦ «*πεπαιδευμένου*» εἶναι ἡ ἱκανότητα νά κρίνει ψύχραιμα καί μέ περίσκεψη, νά καθοδηγεῖται πάντοτε ἀπό τήν πίστη σέ ἀξίες ἀλλά καί ἀπό τόν ὀρθό λόγο. Εἶναι ἐπίσης ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς καί ἡ ἀνεκτικότητα, ὁ σεβασμός πρός τά δικαιώματα, τήν ἐλευθερία καί τά προνόμια τῶν συνανθρώπων. Ὁ μορφωμένος ἄνθρωπος εἶναι μετριόφρονας διατυπώνει ἀδιάκοπα ἐρωτήσεις καί ἐπιδιώκει νά μορφωθεῖ καί νά καλλιεργηθεῖ περισσότερο. Δέν θεωρεῖ τόν ἑαυτό του κέντρο τοῦ κόσμου τῆς κοινωνίας καί τῆς οἰκογένειας μέσα στήν ὁποία ζεῖ. Ἔχει αὐτογνωσία.

Ἀλλά ἡ ἐκπαίδευση καί ἡ μόρφωση τοῦ ἀνθρώπου δέν πρέπει νά ἀποβλέπουν μόνο στό πῶς ὁ ἄνθρωπος θά καλλιτερεύσει τούς ὅρους τῆς ζωῆς του καί πῶς θά βελτιώσει τίς σχέσεις του μέ τούς συνανθρώπους του. Σημαντικότερο εἶναι τό πῶς θά μπορέσει νά «*ἀναλάβει*» πνευματικά φτερά γιά νά πετάξει πρός τόν Δημιουργό Του. Ὡραῖα τό διατύπωσε ὁ διανοούμενος μοναχός Θεόδουλος πού γράφει: «*Ὅσον μᾶλλον ταύτης (τῆς παιδείας) μετέχει (ὁ ἄνθρωπος), τοσοῦτο μᾶλλον ἀφίσταται μέν, τῶν ἀνθρώπων μεθίσταται δέ πρός Θεόν*» (Θεοδούλου Μαγίστρου (περί τό 1332 μ.Χ.), Λόγος περί Βασιλείας § ΚΣ΄ P.G. 145,1 στ. 489Β).

Ἡ ἐκπαίδευση τοῦ ἀνθρώπου «*μέχρις οὗ μορφωθῇ Χριστός ἐν αὐτῷ*» (Πρός Γαλάτας δ΄ 19) γίνεται συνώνυμο μέ τήν παιδεία πρός θέωση.

Συνεπῶς σέ τελευταία ἀνάλυση τό ἐκπαιδευτικό ἰδεῶδες τῶν Πατέρων ἦταν ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἀπόκτηση ὅμως τοῦ ἀνώτατου ἀγαθοῦ τῆς παιδείας εἶναι ἕνα δυσχερέστατο καί πολύ κοπιαστικό ἔργο, πού ἀπαιτεῖ συνεχῆ ἐξέλιξη καί πνευματική ἐπαγρύπνηση. Ὁ μέγας Βασίλειος ὑπογραμμίζει ὅτι «*τραχεῖα μέν πρῶτον καί δύσβατος, καί ἱδρῶτος συχνοῦ καί πόνου πλήρης, ἡ πρός ἀρετήν φέρουσα καί ἀνάντης ὁδός*» (Μεγάλου Βασιλείου, Πρός τούς νέους, ὅπως ἄν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων P.G. 31,572).

Ἡ δυνατότητα τῆς ὁμοιώσεως μέ τόν Θεό, ἤτοι τῆς θεώσεως, δόθηκε στόν ἄνθρωπο κατά τόν χρόνο τῆς δημιουργίας, ἀλλά εἶναι ἔργο συνεχοῦς παιδείας μέ τήν ὁποία ἡ θέωση ἀρχίζει ἀπό τήν παρούσα ζωή, ἀλλά ὁλοκληρώνεται στήν μελλοντική. Ἐκπαιδευόμενος ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά πορεύεται πρός τήν ἀρετή. «*Ἄνθρωποι κατ' αὐτό ὁμοιοῦνται Θεῷ, ὅταν μηδέν πάσχουσι παρά τῶν ἐπηρεάζειν βουλομένων, μηδέ ὑβριζόντων ὑβρίζονται, μηδέν τυπτόντων τύπτονται, μηδέ καταγελῶνται καταγελώντων ἑτέρων*» γράφει ὁ ἱερός Χρυσόστομος (Λόγος Δ΄, Εἰς τήν ἑρμηνείαν τῆς Πρός Ρωμαίους Ἐπιστολῆς, P.G. 60, 415).

4. Οἱ ἄξονες τῆς ὠφελίμου Παιδείας.

Οἱ πηγές ἀπό τίς ὁποῖες ἀντλοῦνται τά στοιχεῖα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ - μορφωτικοῦ ἰδεώδους τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἶναι ἡ ἁγία Γραφή καί ἡ κλασσική ἑλληνική Γραμματεία. Τό ἐκπαιδευτικό ἰδεῶδες εἶναι ἡ συνισταμένη τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρθοῦ λόγου καί τῆς χριστιανικῆς πίστεως καί διαμορφώθηκε μέ τίς ἀναζητήσεις πολλῶν αἰώνων, ἐνῶ κορυφώθηκε τόν τέταρτο αἰῶνα. Ἡ ἐποχή τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἦταν τό τέλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου καί ἡ ἀνατολή ἑνός νέου πού ἔχει τά γνωρίσματα δύο εἰδῶν ἀναζητήσεων (τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί τοῦ Χριστιανισμοῦ) πού συνέπραξαν καί γέννησαν τήν νέα ταυτότητά μας.

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες ἐπεξεργάσθηκαν τό συγκερασμό τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καί τῆς χριστιανικῆς πίστεως καί ἔγιναν οἱ κλασσικοί μύστες καί οἱ καλύτεροι ἑρμηνευτές τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Ἦταν καί ἐξακολουθοῦν νά παραμένουν οἱ πιό αὐθεντικοί Ἕλληνες Πατέρες καί διδάσκαλοι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καί μάλιστα τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας μέχρι σήμερα.

Ἡ ὠφέλεια ἀπό τήν συζυγία χριστιανικῆς πίστεως καί Ἑλληνικοῦ λόγου ἦταν διπλῆ. Ὁ χριστιανισμός πλουτίσθηκε καί κατέκτησε τήν οἰκουμένη. Ἀλλά καί ὁ ἑλληνισμός εὐεργετήθηκε. Ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνας Πολίτης ἴσως νά εἶχε ἐξαφανισθεῖ ἄν κατά τόν τέταρτο καί πέμπτο αἰώνα δέν συμφιλιωνόταν μέ τόν Χριστιανισμό. Αὐτή ἡ συμφιλίωση ὀφείλεται στούς Ἕλληνες Πατέρες.

Ἀπό τούς πατερικούς θησαυρούς θά ἀντλήσουμε τίς ἀπαραίτητες ἀρχές καί ἀλήθειες πού θά συντελέσουν στό δύσκολο ἔργο μας νά δημιουργήσουμε κατάλληλη παιδεία γιά τήν σημερινή γενιά καί γιά τό μέλλον.

Στά πρόσωπα τῶν ἁγίων Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι ἔχουμε τήν συνισταμένη τῆς Ἑλληνικῆς καί Χριστιανικῆς παρακαταθήκης, τρεῖς κορυφαίους διδασκάλους γιά νά μιμηθοῦμε.

ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε. Τηλ. 210-921.7513

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
ΔΑΝΙΗΛ

Η ΙΔΕΩΔΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥΣ

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ 2012

Η ΙΔΕΩΔΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥΣ

τοῦ Μητροπολίτου
Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ
Δανιήλ

Ἡ Ἐκκλησία μας καί ἰδιαίτερα ἡ Ἑλληνική Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τιμᾶ σήμερα (30 Ἰανουαρίου) «*τήν Βασίλειον τῆς Ἐκκλησίας στολήν, τόν μέγαν Βασίλειον, τόν ἐν θεολογίᾳ περιβόητον Γρηγόριον, τό χρυσοῦν τῆς οἰκουμένης στόμα, τό τῆς σοφίας πέλαγος τόν ὡς ἀληθῶς Χρυσόστομον*», ὅπως γράφει κατά τόν ἔνατο αἰώνα ὁ μέγας καί ἱερός Φώτιος (Ἐπιστολή ΙΒ΄ Μιχαήλ Θεοσκεπάστῳ Βασιλεῖ §16, P.G. τόμος 102, στήλη 729Α).

Οἱ ἅγιοι Πατέρες δέν ἀναδείχθηκαν μόνο ὑποδειγματικοί ἀρχιερεῖς, σοφοί ἐπιστήμονες γιά τήν ἐποχή τους, ἐμβριθεῖς συγγραφεῖς καί φωστῆρες τῆς θεολογίας, ἀλλά καί μεγάλοι διδάσκαλοι μέ τήν εὐρεία σημασία τῆς λέξεως. Οἱ ἐκπαιδευτικές ἀρχές τους ἐπηρέασαν τήν παιδεία γιά πολλούς αἰῶνες. Ἡ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας τούς ἀναγνώρισε ὡς διδασκάλους.

Γι' αὐτό οἱ τρεῖς ἅγιοι Πατέρες μας ἀπό τό ἔτος 1842, ὀλίγα μόλις ἔτη μετά τήν ἀπελευθέρωση τοῦ Γένους μας ἀπό τήν ἐπί τέσσερεις αἰῶνες ὑποδούλωση στούς Τούρκους καί τήν ἀνακήρυξη τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ὁρίσθηκαν καί προστάτες τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καί τῶν ἑλληνικῶν Γραμμάτων.

1. Παιδαγωγοί.

Εἶναι εὔκαιρο σήμερα νά θυμηθοῦμε μερικές διδασκαλίες τους πού εἶναι ἐγκατεσπαρμένες στά συγγράμματά τους, στά κηρύγματά τους, στήν δογματική καί ἀπολογητική διδασκαλία τους, στά ἑρμηνευτικά ἔργα τους καί τέλος στίς ἐπιστολές τους. Ὑπῆρξαν καί οἱ τρεῖς ἄνθρωποι μέ γνήσια ἐνδιαφέροντα γιά τήν ἀγωγή τοῦ νέου ἀνθρώπου. Συνδύασαν τήν θεωρία μέ τήν πράξη. Τά κηρύγματά τους δέν περιεῖχαν δεοντολογικές παραινέσεις καί ἠθικολογίες ἀλλά πλούσια παραδείγματα, ζωντανές εἰκόνες, ἀντιληπτές καί προσιτές παραστάσεις τῆς σύγχρονης ζωῆς. Δέν ἀρκέσθηκαν ὡς θεωρητικοί θεολόγοι σέ σχολαστικά ἀκαδημαϊκά γυμνάσματα. Ἀντιθέτως μελέτησαν μέ πείρα κι ἔκαναν συγκεκριμένες συστάσεις γιά τήν σχολική ἀγωγή, τήν παιδική ἡλικία καί τούς νεανικούς κινδύνους, τόν τρόπο διδασκαλίας, τήν πρώτη ἀνάγνωση καί γραφή, τίς διάφορες βαθμίδες ἐκπαιδεύσεως μικρῶν, νέων καί ἐνηλίκων. Γιά τούς μεγάλους παιδαγωγούς ἡ ἐκπαίδευση δέν περιορίζεται σέ κάποια ἡλικία, ἀλλά εἶναι ὑπόθεση ὅλων τῶν ἡλικιῶν. Δέν δικαιοῦται νά ἰσχυρισθεῖ κάποιος, «*ἐπί τέλους ἔφθασα*».

2. Ἡ ὠφέλιμος παιδεία κατέχει τήν πρώτη θέση τῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς.

Οἱ τρεῖς Ἱεράρχες ἀναγνωρίζουν τήν τεράστια ἀξία τῆς ἀγωγῆς καί μορφώσεως καί κατέταξαν τήν παιδεία μεταξύ τῶν πρώτων ἀξιῶν, τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Θεωροῦν τήν μόρφωση τῆς ψυχῆς καί τῆς διάνοιας καθολική ὑποχρέωση «*τέχνη τεχνῶν καί ἐπιστήμη ἐπιστημῶν*» (Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος Β΄, Ἀπολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς ἕνεκεν, PG 35,425). Γράφει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὅτι «*οἶμαι δέ πᾶσιν ἄν ὁμολογῆσθαι τῶν νοῦν ἐχόντων παίδευσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τό πρῶτον*» (Γρηγορίου Θεολόγου, Εἰς τόν Μέγαν Βασίλειον Ἐπίσκοπον Καισαρείας Καππαδοκίας Ἐπιτάφιος, §11, P.G. 36,508).

Ἀπό ὅλα τά ἀγαθά πού ἔχουμε στή διάθεσή μας τό πρῶτο εἶναι ἡ ἐκπαίδευση.

Ἡ ἐκπαίδευση (δηλαδή ἡ μόρφωση) εἶναι τό μόνο πού καλλιεργεῖ, ἐκλεπτύνει, ἀνυψώνει καί καθιστᾶ ἐλεύθερο τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Ὄχι βέβαια ὁποιαδήποτε ἐκπαίδευση. Οἱ Πατέρες διαχωρίζουν τήν χρήσιμη ἀπό τήν φθοροποιό παιδεία. Θεωροῦν ἀναγκαῖο νά ἀποκτήσει ὁ ἄνθρωπος ἐνσυνείδητη κατανόηση τῆς παιδείας, νά μπορεῖ νά ἐκλέγει τήν ὠφέλιμη καί νά ἀποφεύγει τήν ἀνώφελη καί ἐπιζήμια.

«*Ἀναγκαία ἡ τῆς παιδείας ἐπίγνωσις, πρός τε τήν αἵρεσιν τῆς ὠφελίμου παιδείας, καί πρός τήν ἀποφυγήν τῆς ἀνονήτου καί βλαβερᾶς*» (Μεγάλου Βασιλείου, Ὁμιλία ΙΒ΄, Εἰς τήν ἀρχήν τῶν Παροιμιῶν, P.G. 31, 397).

Οἱ ἀπόψεις τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν γιά τήν ἀναγκαιότητα τῆς παιδείας ἐπηρέασαν τόσο τήν στάση τῆς Ἐκκλησίας ὅσο καί τῆς Πολιτείας γι' αὐτό καί ἡ παιδεία δέν ἔγινε προνόμιο μόνο τῶν κληρικῶν, ὅπως συνέβη στήν μεσαιωνική χριστιανική Δύση, ἀλλά καί τῶν λαϊκῶν.

Οἱ αὐτοκράτορες ὅπως ὁ Βασίλειος ὁ Α΄ ἐξέδωσαν εἰδικούς νόμους ἤ ἄφηναν παρακαταθήκη τονίζοντας τήν ἀνάγκη τῆς ἐκπαιδεύσεως ὄχι μόνο γιά τούς κρατικούς λειτουργούς ἀλλά καί γιά ὅλους τούς πολίτες τῆς αὐτοκρατορίας.

«*Βιωφελές τι χρῆμα καί σπουδαιότατον οὐ μόνον βασιλεῦσι, ἀλλά καί ἰδιώταις, ἡ παίδευσις. Καί γάρ τοῖς κεκτημένοις, αὐτήν καί κατά σῶμα καί κατά ψυχήν τά μέγιστα ὠφελεῖ…ταύτην οὖν σε …ἡγεμονεύουσαν …τήν βασιλείαν ἔχειν νουθετῶν*» γράφει ὁ αὐτοκράτορας Βασίλειος στό διάδοχο γιό του Λέοντα τόν Στ΄ τόν Σοφό (P.G. τόμος 107 ΧΧΙΑ).

«*Τῆς παιδείας ἡ κτῆσις τῷ γεγηρακότι…γίνεται βίου βακτηρία κατά τόν ἀνθοῦντα τήν νέαν ἡλικίαν εἰς ἀρετήν ὥρα ἀλύπους διαβιβάζει παιδείας τοίνυν σοφίαν καί ἀρετήν τούς σούς παῖδας, ἵνα καί νεάζοντες ὡραίαν ἔχουσιν τήν βασιλείαν καί γεγηρακότες μή δέωνται τῆς ἑτέρων βοηθείας*» συμβουλεύει ὁ ἱερός Φώτιος (Φωτίου ἐπιστολαί ἐκδ. Ἰωάννου Ν. ΒΑΛΕΤΑ, Λονδῖνο 1864 σελ. 447).

Ἡ παιδεία ὁμορφαίνει τήν ζωή τῶν νέων καί ἀποβαίνει στήριγμα καί παρηγοριά γιά τούς ἡλικιωμένους.

3. Ὁ σκοπός τῆς ὠφελίμου παιδείας· Παιδεία πρός θέωση.

Οἱ ἅγιοι Πατέρες δέν πίστευαν μόνο στήν ἀξία τῆς παιδείας. Πίστευαν καί σέ ὁρισμένη φιλοσοφία. Τό ἐκπαιδευτικό ἰδανικό τους ἦταν συγκεκριμένο, εἶχε σταθερό σκοπό καί κατεύθυνση.

Γιά τούς ἁγίους Πατέρες ἡ διάπλαση καί ἡ μόρφωση τοῦ ἀνθρώπου δέν ἔγκειται στήν ἀπόκτηση γνώσεων, πτυχίων καί περγαμηνῶν. Εἶναι δυνατόν νά γίνει κάποιος μεγάλος ἐπιστήμονας ἤ διάσημος πολιτικός, μέγας κοινωνικός ἤ ἐμπορικός παράγοντας χωρίς νά εἶναι μορφωμένος. Οἱ Πατέρες μας ἀπέβλεπαν στήν δημιουργία ἐνάρετου ἀνθρώπου, στήν διάπλαση τοῦ χαρακτήρα πού νά περιέχει μερικές